

ДЕЯКІ АСПЕКТИ СЛОВОТВОРЕННЯ МЕДИЧНИХ ТЕРМІНІВ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

SOME ASPECTS OF WORD FORMATION IN ENGLISH MEDICAL TERMINOLOGY

Даньків А.К.,

orcid.org/0000-0003-2846-4352*асистент кафедри громадського здоров'я і гуманітарних дисциплін, медичного факультету № 2
Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет»*

Мова медицини – це складна терміносистема, яка ґрунтується на взаємозв'язках різних мов, процесах мислення та реаліях довкілля. Медичну термінологію, як і мову в цілому, слід сприймати в діалектичному ключі у своїй цілісності та перманентному розвитку. Словотворення медичних термінів є складним процесом взаємозв'язків та специфіки міжмовних стосунків. У дослідженні словотворення медичних термінів в англійській мові можливо використовувати різноманітні методи: класифікація і систематизація (під час групування синонімів, онімів, неологізмів, паронімів тощо); опис на базі статистики, генетики, етимології, словотвору, порівняння тощо; порівняння (під час зіставлення термінологічних одиниць); кількісний підрахунок (під час визначення типів медичних термінів) та соціальна типізація (під час вивчення мовних явищ у соціології та історії). Серед безлічі лінгвістичних феноменів, присутніх у медичній термінології, цікавим видається ономастика, а саме епоніми та їхній синонімічний ряд в комбінації з онімами в медичній термінології англійської мови. Серед шляхів передачі ономастичних одиниць за допомогою різноманітних прийомів в медичній термінології англійської мови: транслітерація, типологічні відповідники, транспозиція власних назв у прикметники, які сприяють збереженню семантичного забарвлення ініціального терміну у перекладі та певною мірою передають значення та інформацію даних лексичних одиниць (семантичне калькування, комбінована реномінація, перифрастичний переклад). Ці засоби забезпечують адекватність сприйняття медичної термінології. В даній роботі, серед чисельних мовних явищ термінотворення, було обрано поняття синонімії. Йдеться про медичні епоніми, які містять оніми. Для їх аналізу використано текстологічний та стилістичний аналіз, класифікацію, структурний, етимологічний та словотворчий аналіз. Типологія утворення англійської медичної термінології уможливила укладання комплексної схеми та характеристики медичних онімів. Вважаємо думку щодо викоренення синонімії з термінології хибною, оскільки синоніми сприяють міжкультурному обміну та необхідні для вибору кращої денімінації терміну.

Ключові слова: медична термінологія, субмова медицини, синоніми, медичні оніми, словотвір.

The language of medicine is a complex terminological system based on the different languages' interrelationships, thought processes and environmental realities. Medical terminology, like language in general, should be perceived in a dialectical way in its integrity and permanent development. Word formation in medical terminology is a complex process of interrelationships and specifics of interlanguage relations. In the study of the word formation of medical terms in the English language, it is possible to use various methods: classification and systematization (when grouping synonyms, onyms, neologisms, paronyms, etc.), description based on statistics, genetics, etymology, word formation, comparison, etc., comparison (when comparing terminological units), quantitative counting (when determining the types of medical terms) and social typification (when studying linguistic phenomena in sociology and history). Among the many linguistic phenomena present in medical terminology, onomastics seems interesting, namely eponyms and their synonymous series in combination with onyms present in medical terminology of the English language. Among the examples of the transfer of onomastic realities using various techniques in English language medical terminology: transliteration, traditional equivalents, transposition of the proper name into an adjective, which contribute to the preservation of the national color of the original work in translation and to some extent convey the denotative information of these lexical units (semantic tracing, combined renaming, periphrastic translation). These tools ensure the adequacy of perception of medical terminology. In this work, among the numerous linguistic phenomena of term formation, the concept of synonymy was chosen in terms of eponyms that contain onyms, textological and stylistic analysis, classification, structural, etymological and word-formation analysis were used. The typology of the formation of English medical terminology made it possible to draw up a complex scheme and characteristics of medical names. We believe that the idea of eradicating synonymy from terminology is wrong, since synonyms contribute to intercultural exchange and are necessary for choosing the best denomination of the term.

Key words: medical terminology, sublanguage of medicine, synonyms, medical onyms, word formation.

Постановка проблеми. Дослідження медичної термінології та процесів термінотворення в різних мовах на часі викликає гостре зацікавлення. В особливості активного розвитку набуло дослідження синонімів в медичній термінології англійської мови, оскільки наявність синонімів є досить поширеним явищем серед медичних термінів. Завдяки спільним зусиллям лінгвістів

та медиків анатомічна термінологія, тобто анатомічна номенклатура є ґрунтовно вивченою, а отже стандартизованою та уніфікованою. Та актуальним на часі є дослідження проблематики пов'язаної з упорядкуванням англійської клінічної термінології, яка характеризується вираженим насиченням варіативних форм. Існування таких паралельних форм зумовлено тим, що тер-

міносистема під час генезису та постійних трансформацій залишається стабільною і здатною до ефективного виконання комунікативних й когнітивних функцій. Саме варіативність форм серед медичних термінів англійської мови є не достатньо вивченою та становить необмежений ресурс для наукових робіт. Метою статті є розгляд синонімічних пар епонімів в англійській клінічній термінології з опертям на існуючу наукову базу та виявлення причин їх утворення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основною вимогою як до медичної терміносистеми так і решти існуючих термінів є присутність чіткого однозначного визначення без синонімічного ряду та розбіжностей в межах термінологічного поля [9, с. 84]. Та, незважаючи на це, синонімічні форми є досить поширеним явищем в медичній термінології, яка перебуває в активній фазі свого формування [8, с. 215]. В сучасному мовознавстві відсутнє загально прийняте визначення такому феномену синонімії. Найбільш поширеним є припущення, що синонім – це термін зі спільним значенням, проте, з розбіжним вираженням, що має тотожне або майже тотожне значення [10]. Щодо термінів, які містять оніми, пропонуємо наступну дефініцію: синоніми – це взаємозамінні слова, значення яких тотожне, за винятком інформації, яку вони містять та формою вираження, оскільки епоніми – це єдиний когнітивний комплекс, який окрім суто медичної дефініції, містить також культурологічний компонент мовної картини світу (гендерна приналежність, національність, соціальний статус тощо). За означенням предмету як унікального або як представника певного класу всі іменники поділяють на власні (оніми) та загальні. Складно визначити, які іменники переважають в мові – власні чи загальні. Загальний іменник – лексема, що називає предмет за його приналежністю до одного чи іншого класу. Такі слова є узагальненим найменуванням однорідних предметів. Власна назва може означати не тільки категорію предметів, а й будь-який її окремий предмет всередині. Власна назва – це слово, що означає індивідуальну назву одного з ряду аналогічних предметів чи взагалі одного існуючого і виконує ідентифікаційну функцію. Розділ мовознавства, що займається вивченням власних імен, їх історією та закономірностями їх виникнення, їх функціонуванням, змінами та структурою, називається ономастиком. Термін *ономастика* походить від грецького *ονομακρῖα* – власне ім'я. Епонім – це ім'я людини, реальної чи вигаданої, на основі якого створене інше слово чи словосполучення [6].

Важливою особливістю медичної терміносистеми є їх когнітивно-комунікативна функція, оскільки, з одного боку, вона містить знання, а з іншого – забезпечують комунікацію [7, с. 67]. Оскільки О.В. Гордієнко пропонує розглядати синонімію у всіх мовних варіантах, тобто в таких проявах як морфологічних, лексичних, синтаксичних, семантичних, фразеологічних, фонологічних варіантах в парадигматичному плані [5], то з огляду на вищезгадане, вважаємо, що таке явище як синонімія серед термінів, які містять оніми у медичній термінології охоплює: дублети, варіанти та еквіваленти. В ракурсі дослідженого явища слід згадати функціональну специфіку перекладу англомовних медичних термінів. Під час перекладу перетинаються не лише дві мовні системи, але й дві різні культури [4, с. 35]. У зв'язку з цим вивчення словотвору медичних термінів в англійській мові в цій роботі націлене саме на явищі синонімії в епонімах, присутність яких у медичному дискурсі та надає йому оригінальності та етнокультурної специфіки.

Постановка завдання. Завданням даної роботи є опис явища синонімії як одного зі шляхів словотвору медичних термінів в англійській мові. На прикладах медичної термінології, виявити та проаналізувати присутні синоніми в онімах та дослідити можливі засоби їхнього перекладу, також проаналізувати процеси формування латинізованих клінічних термінів.

Виклад основного матеріалу. В медичних епонімах, власне в синонімії, аналізуємо поняття дублетів, еквівалентів, варіантів та однорідних термінів. Дублети в медичній термінології – це абсолютно тотожні терміни, які співвідносяться з одним і тим же поняттям, не характеризуючи властивість, а тільки висвітлюючи його з різних позицій [3]. В свою чергу В. Г. Гринь, Н. О. Черкун, О.О. Головка вважають, що в межах термінології синоніми можуть існувати тільки як дублети. Оскільки медичні терміни створювались на основі грецької та латинської мов, тому цілком природно, що для медичної термінології є характерним наявність дублетних пар. Серед термінів, які містять оніми також спостерігається дублетність [6]. Наприклад: *Shy-Magee syndrome* (Шая – Мейджі синдром) – *central core disease* (захворювання центрального стержня) [1, с. 2288].

Gifford's reflex (Гіффорда рефлекс) – *orbicularis papillary reflex* (повіково-зіничний рефлекс) [1, с. 2001].

Еквіваленти в медичній термінології – це різні назви одного і того ж поняття, які передаються різними морфологічними формами абсолютних

синонімів [9, с. 90], що зумовлено певними факторами, зокрема культурологічними. Наприклад: **Grave's disease** (Грейва хвороба) – синдром дифузної гіперплазії щитоподібної залози. Характеризується гіпертиреозом, зазвичай із зобом і очними проявами [1, с. 676]. Така ж характеристика подається й до терміна Базедова хвороба у словнику whonamedit. **Basedow's disease** – is a disorder characterized by a triad of hyperthyroidism, goiter, and exophthalmos. Що у перекладі: **Базедова хвороба** – це розлад, що характеризується тріадою ознак таких як гіпертиреозом, зобом та екзофтальмом (ненормальним випинанням очного яблука) [1]. Термін Базедова хвороба вживається здебільшого у Європі, хвороба Грейва – у Сполучених Штатах та Канаді, у інших країнах поширена назва тиреотоксикоз [1].

Поняття «варіант» в медичній субмові – це видозмінена, паралельна форма існування лексичної одиниці, що модифікує різноманітні аспекти свого вираження (фонемного, морфемного або лексичного, місця наголосу, парадигми відмінювання, порядку слів тощо), але при цьому не порушує принципів тотожності [10]. Наприклад, серед термінів-епонімів варіативність проявляється здебільшого на графічному рівні, оскільки видозмінення прізвища відбувається в залежності від правил мови. Зазвичай варіативна форма виникає у процесі транслітерації слів'янських прізвищ. Приклад: Абрикосова пухлина (гранульозо – клітинна пухлина) – **Abrikosov's (Abrikosoff's) tumor** [1]. До варіанту можуть відноситися аббревіатури та еліптичні онімні формування, тобто багатокомпонентні змінні терміни, які зазнали змін у структурі, оскільки опускання одного з компонентів в еліптичних термінах не порушує принципу тотожності.

Howell – Jolly bodies (Говелла-Жоллі тільця) → **Howell bodies** (Говелла тільця) → **Jolly bodies** (Жоллі тільця) [2, с. 301].

Germann-Straussler syndrome (Герстманна-Штройслера синдром) – група рідкісних пріонових хвороб з автономно-домінантним типом успадкування, які пов'язані з різними мутаціями гена білкового пріону) → **GSS** є ініціальною аббревіатура вищеприписаного терміна [2, с. 2272].

Серед клінічних термінів-епонімів є й такі, які не мають жодної вищезгаданої синонімічної пари. Вважаємо, що брак паралельної форми та присутність опису та дефініції уможлиблює уніфікацію та стандартизацію медичних термінів, незважаючи на їх пропріативні складові. Візьмемо до прикладу **Ludwig's angina** Людвіга ангіна – тяжка форма целюліту підщелепної ділянки із вторин-

ними ураженнями під'язикового і підборідного простору, переважно спричиненого інфекцією в ділянці великого кореневого зуба або проникаючого ураження ротової порожнини [1].

Незважаючи на застереження лінгвістів, що існування декількох термінів для означення єдиного поняття може спричинити зміни в семантичній структурі і в надалі означитиме цілком інакше поняття, присутність синонімів в медичній терміносистемі є пріоритетним для виокремлення оптимальної номінації терміну.

Погоджуємось з думкою, що синонімами в межах одного термінологічного поля мають бути слова абсолютно тотожними у медичному значенні. Поділ на абсолютні (так би мовити ідеальні) та відносні (часткові) синоніми [8] саме в англійській медичній термінології є недоречним, оскільки приблизне трактування може мати фатальні наслідки.

Утворення синонімів пов'язане з великою кількістю інтра та екстралінгвістичних факторів. Та основні тригери формування паралельних форм в англійській медичній термінології є наступними:

- науковий розвиток, що призводить до діяльності архаїчних та нових форм, аббревіатур тощо;
- існування запозичених та автохтонних термінів (етноспецифічних форм);
- неналежний рівень стандартизації медичної термінології, яка постійно трансформується;
- уникання повторів в цілях мовної економії.

Отже, клінічні терміни-епоніми характеризуються наявністю синонімічних пар, які не мають семантичного впливу, але можуть виконувати різні когнітивні та комунікаційні функції. Усунення синонімів з англійської медичної термінології можлива лише за умови повного дослідження галузі, що не є можливим, оскільки вона знаходиться у стадії розвитку. Незважаючи на думку лінгвістів, що синонімія є негативним явищем у термінології, ми вважаємо що у медичній термінології вона сприяє міжкультурному обміну та підвищує професійний рівень медика та є, навіть, необхідною для виокремлення найкращої номінації терміну.

Висновки. Отже, епоніми широко вживані у позначенні нових явищ в науці, винятково в країнах, які є щонайпершими в галузі медичних досягнень, що є доказом розвитку сучасної медицини. Усі наведені вище приклади свідчать про поєднання соціолінгвістичних та власне лінгвістичних характеристик, що сприяють виникненню медичного сленгу, а відповідно генезу словотвору. Статистичний аналіз термінологічних словоспо-

лучень, представлених в англійській медичній термінології, показав те, що найбільш частотними є двослівні термінологічні словосполучення.

Отже, в лексичному складі мови англійські терміни-епоніми на позначення інфекційних хвороб та вірусів являються важливими та невід'ємними. Вивчаючи структуру англійських термінів-епонімів, виявлено, що вони є стійкими, неприйменниковими, що складаються з однієї або декількох власних назв та одного або декількох іменників. Зважаючи на те, що структура англійських термінів-епонімів є різною, то доцільний був поділ даних епонімів на дві групи: епоніми, що складаються з однієї власної назви; епоніми, що складаються з двох і більше власних назв.

Епоніми в медичній термінології вказують на їх походження. В англійській мові медичні епоніми відіграють важливу роль у формуванні клінічної термінології, а також сприяють збагаченню лексики даної мови. Особливість медичних термінів-епонімів полягає у їхній головній функції – заміні довгих та складних конструкцій коротшими і простішими.

В медичній лексиці існують епоніми двох видів: номенклатурні назви, які ідентифікують

будь-яку нозологічну форму в офіційній медичній номенклатурі і прості назви, які складають загальнонавчаний пласт медичної лексики.

Найбільша кількість епонімічних термінів фіксується в клінічній номенклатурі. Епоніми в медичній термінології вказують на автора, який вперше спостерігав те чи інше захворювання, яке отримало широке розповсюдження, або набуло масштабів епідемії.

Однією зі специфічних характеристик медичної термінології є використання епонімів – професійних лексичних одиниць, які складаються з власної назви. Вважаємо, що найбільш поширені є епоніми в термінології інфекційних захворювань, а саме в номінації лихоманок, вказуючи на автора, який відкрив захворювання. Крім того, зустрічаються складені терміни, в структуру яких також входять допоміжні елементи.

Епоніми з'являються в медичній термінології тоді, коли етіологічні і патогенетичні ознаки хвороби невідомі. Виникнення епонімів є соціолінгвістичною проблемою в термінознавстві, оскільки їх назва нерідко вперше створюється в текстах засобів масової інформації при описі епідемії невідомої етіології.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Англо-український ілюстрований медичний словник Дорланда: в 2-х т. Т. 1 А-Л. Львів : «НАУТИЛУС», 2002. 2688 с.
2. Англо-український ілюстрований медичний словник Дорланда : в 2-х т. Т. 2 М-З. Львів : «НАУТИЛУС», 2002. 2688 с.
3. Chen L. H., & Kageura K. Multilingualization of Medical Terminology: Semantic and Structural Embedding Approaches. In *Proceedings of the 12th Language Resources and Evaluation Conference*, 2020, May. P. 4157–4166. URL: <https://aclanthology.org/2020.lrec-1.512> (date of access: 09.01.2023).
4. Chrásková M., & Chráska M. Availability of implementation of standards of digital competence of secondary education teachers. *Futurity Education*. 2021. P. 32–40. URL: <https://doi.org/10.57125/fed.2022.10.11.4> (date of access: 09.01.2023).
5. Gordiyenko O. V. English medical lexicography: diachronic analysis. *Transcarpathian Philological Studies*. 2020. Vol. 1, no. 14. P. 72–76. URL: <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2020.14-1.12> (date of access: 09.01.2023).
6. Hryn V. H., Cherkun N. O., Holovko O. Eponymous terms in morphology and pathology of human skull. *Актуальні проблеми сучасної медицини: Вісник Української медичної стоматологічної академії*. 2019. Vol. 19, no. 2. P. 174–182. URL: <https://doi.org/10.31718/2077-1096.19.2.174> (date of access: 09.01.2023).
7. Kharitonenko L. Innovations and traditions in Ukrainian language teaching at the educational establishments of Ukraine: cases, models of the future. *Futurity Education*. 2022. P. 57–71. URL: <https://doi.org/10.57125/fed.2022.25.03.7> (date of access: 09.01.2023).
8. Lamy J. B., Van Bui Thuy A. L. L., Lillo-Le Louët A., & Bousquet C. An Iconic Approach to the Browsing of Medical Terminologies. *MedInfo*. 2019. P. 213–217. <https://doi.org/10.3233/SHTII90214>
9. Abidova M., Guzacheva N. Features of Medical Terminology Teaching in English Lessons. *Bulletin of Science and Practice*. 2020. Vol. 6, no. 4. P. 434–437. URL: <https://doi.org/10.33619/2414-2948/53/50> (date of access: 09.01.2023).
10. Wermuth C., Verplaetse H. Chapter 4. Medical terminology in the Western world. *Handbook of Terminology*. Amsterdam, 2019. P. 84–108. URL: <https://doi.org/10.1075/hot.2.05wer> (date of access: 09.01.2023).